

BİLİM DİLİ OLARAK TÜRKÇE

Hatice VARGELEN*

Özet

Bu çalışmada genel olarak Türkçenin bilim dili olma konusundaki yetkinliğinden bahsedilmiştir. Dil ve bilim dili kavramlarının açıklanması yapılmış, bilim dilinin taşınması gereken özelliklere yer verilmiştir. Bu belirleyicilerden yola çıkarak Türkçenin bilim dili olma konusundaki yetkinliği tarihsel, kültürel ve yapısal özellikleri çerçevesinde belirtilmiştir. Sonrasında Türkçenin bu konuda yaşadığı sorunlar ve çözüm önerilerine değinilmiştir.

Anahtar sözcükler: Dil, bilim dili, Türkçe, bilgi.

Turkish As Science Language

Abstract

In that work, generally the perfection of Turkish for being a science language is talked about. The explanations of language and science language concepts are made. Starting from those determinants, the perfection of Turkish about being a science language is mentioned within the frame of historical, cultural and structural qualities. Afterwards, the problems Turkish encounters about that and the solution suggestions are spoken.

Key Words: Language, science language, Turkish, information.

Giriş

Milleti meydana getiren unsurlardan biri olan dil, birey ve toplum hayatında önemli bir yere sahiptir. İnsanlar arasındaki etkili ve sürekli iletişim aracıdır. Kişiler duygu, düşünce ve isteklerini hiçbir araca ya da aracıya başvurmaksızın dil ile karşısındakilere ilettiği gibi, onların duygu ve dileklerini de yine dil yoluyla öğrenir.

Dil, insanın düşünmesiyle ortaya çıkan bütün eylemlerinin, bilimsel ve sanatsal alandaki çalışmalarının ifade edilmesini ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlar. Bilgilerimizin bilimsel bir nitelik kazanması ancak ortak anlaşma aracı olan dilde ifade edilmesi ile mümkündür. Aktarılmayan bilgi, bilimin parçası sayılamaz (Yıldırım, 1995: 46). Dilin

---

*Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü Araştırma Görevlisi.

bilimsel veri ve bilgilerin taşıyıcılığını yapması onun bilim dili olma özelliğine sahip olduğunu gösterir.

Bu çalışmada öncelikle bilim dili kavramının tanımı ve öneminden bahsedilmiştir. Daha sonra bilim dili olarak Türkçemizin yetkinliği ortaya konmuş, bu konuda yaşadığı sorunların aktarılmasına ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmesine çalışılmıştır.

Bilim Dili Kavramı Ve Özellikleri

Bilim dili, en basit tanımı ile bilimi oluşturan veri ve bilgileri sözlü ve yazılı olarak başkalarına aktaran, bilim dalları ile ilgili özel kavramları taşıyan sözcük ve terimlerden oluşan dildir. Özel kavramları karşılayan bu sözcük ve terimlerin anlamları kesin olup, kişiden kişiye değişmemektedir. Böylece bilim ve sanat alanındaki iletişim sağlanmaktadır (Sarıtosun, 1995: 16).

Bir dilin, bilim dili niteliğine sahip olması çok önemlidir. Eğer bir ülkenin ulusal dili, bilim dili olma konusunda yetersiz kalıyor ve bilim dili olarak yabancı bir dil kullanılıyorsa, o ülkede bağımsız ve yaratıcı çalışmalar yapılmasını bekleyemeyiz. Bu durum aynı zamanda bilim adamı ile halkın arasındaki iletişimi zayıflatacak, bu da bilimsel çalışmaların geniş kitlelere yayılmasını önleyecektir.

Bilim dilinin taşınması gereken vasıflar vardır. Bunlar aşağıda belirtilmiştir:

1-“Bir dilin (söz konusu olan sembolik ya da bir üst dil değil, doğal dildir)

bilim dili olabilmesi için öncelikle o dilin eğitim-öğretim dili olması gerekir.

2-Dil, soyut düşünüşe yatkın olmalı ve varlığa nüfuz etmede zengin

çağrışımlar uyandıran kelimelere sahip olmalıdır.

3-İnsan zihninin düşünmesine elverişli olmalı ve düşünceyi ifade edişte

zorlanmamalıdır.

4- Gelişmeye, zenginleşmeye uygun olmalı ve bilim ve teknoloji

alanındaki yeniliklere karşılıklar üretebilmelidir.” (Gündoğan, 1997: 7, 8).

Yukarıda saydıklarımızın yanı sıra bir dilin bilim dili olmasında, içinden geçtiği tarihi süreçlerin ve bu süreçlerde kazanılan kültürel özelliklerin dile aktarılmasının büyük önemi vardır. Çünkü bilim dili olmanın koşullarından biri, öncelikle kültür dili olabilmektir.

Bir dilin bilim dili olmasında konuşulduğu ülkede bilime önem verilmesi ve bilim üretiminin olması da büyük önem taşımaktadır. Eğer bir ülke bilim üretemez ise üretenlerden alır ve üretenlerin adlandırdığı şekilde kullanmak durumunda kalabilir.

Bilim Dili Olarak Türkçenin Tarihi Ve Yapısal Özellikleri

Bir bilim dilinin sahip olması gereken özellikler açısından dilimize baktığımızda, Türkçenin yetkin bir bilim dili olduğunu görüyoruz. Türkçe geçmişi binlerce yıl öncesine dayanan, Sibiry'a'dan, Hint Okyanusu'na, Balkanlar'dan, Moğolistan'a, Adriyatik'ten, Çin'e kadar iki yüz milyonun üzerinde kişinin konuştuğu, tarihsel derinliğe ve coğrafi genişliğe sahip bir dildir (Korkmaz, 2001: 99). Dilimiz yapısal özellikleri bakımından da bilim dili olmaya son derece elverişlidir.

Türkçenin elimizde bulunan ilk yazılı kaynakları sekizinci yüzyıla ait olan Orhun abideleridir. Orhun abidelerinin dili yeni teşekkül etmiş bir yazı dilinden ziyade, çok işlenmiş bir yazı dili olarak karşımıza çıkmaktadır (Ergin, 2011: 13). Bir dilin işlenmiş bir yazı diline sahip olması için, uzun bir gelişme döneminden geçmesi gerektiğini düşünürsek, Türk yazı dilinin başlangıcının, ele geçirilen metinlerden çok daha öncesine dayandığını söyleyebiliriz.

Elimizdeki ilk yazılı metinlerinin ait olduğu sekizinci yüzyıldan on üçüncü yüzyıla kadar olan dönem Türkçenin ilk evresidir ve Eski Türkçe olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde yüksek anlatım gücüne ve işlenmiş bir yazı diline sahip Orhun abideleri gibi, Türkçenin gücünü ve köklülüğünü ortaya koyan birçok eser verilmiştir. On birinci yüzyılın Kutadgu Bilig ve Divan-u Lüğati't-Türk gibi iki eserini, bu dönemde verilen eserlere örnek olarak verebiliriz. Bunlardan Divan-u Lüğati't-Türk, Türkçenin ilk sözlüğü, antolojisi, ansiklopedisi ve dil bilgisi kitabıdır. Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılan bu esere, yabancılara Türkçe öğretimi alanının ilk eseri de diyebiliriz. İlk siyasetname olma özelliği taşıyan Kutadgu Bilig ise, Arapçanın bilim dili olarak sayıldığı bir dönemde Türkçe ile yazılması ve başarılı anlatımıyla dönemin yüz akı eserlerinden biridir. Bahsedilen her iki eser de on birinci yüzyılda, Türkçenin bilimsel çalışmalarda gücünü göstermiş, etkileri çağları aşmış, günümüze kadar uzanmıştır.

Eski Türkçenin sonlarında Türkler arasında kuzeye ve güneye büyük göçler başlamıştır. İslam kültürünün yerleşmesi, Türkçenin içinde kendini hissettiren ve tabii gelişmelerle ortaya çıkan büyük değişiklikler gibi nedenlerden dolayı Türk yazı birliği parçalanmış, ayrılan Türklük kolları, yeni kültür merkezleri etrafında, kendi şivelerine dayanan yazı dilleri meydana getirmişlerdir. Bu durum birden fazla yeni yazı dilinin doğmasına ve gelişmesine neden olmuştur (Ergin, 2001: 14).

Konuyu Türkiye Türkçesi açısından ele alırsak, ilk belirtileri Köktürk Devleti içindeki Oğuz boylarının lehçesine kadar uzandığı düşünülmeyle beraber, eldeki belge ve veriler Anadolu’da Oğuzcaya dayalı bir yazı dilinin kuruluşunu on üçüncü yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştiğini göstermektedir. Bu yazı dili, on üçüncü ve on beşinci yüzyıllar arasında Eski Anadolu Türkçesi veya Eski Türkiye Türkçesi, on altı ve on dokuzuncu yüzyıllar arasında Osmanlı Türkçesi, 1910’lu yıllardan günümüze kadar olan dönemi de Türkiye Türkçesi olarak adlandırılmaktadır (Korkmaz, 2001: 99). Bütün bu dönemlerde Türkçenin bilim ve kültür dili olarak gelişmesi devam etmiştir. Yunus Emre’den, Aşık Paşa’ya, Gülşehri’den, Yahya Kemal’e ve Fazıl Hüsnü Dağlarca’ya kadar pek çok yazar, düşünür ve bilim adamı eserlerini Türkçe ile yazmış, bu çalışmalarında Türkçenin derinliğini ve yüksek anlatım gücünü ortaya koymuşlardır.

Dilimiz tarihsel derinliği kadar yapısal özellikleri bakımından da bilim dili olmaya oldukça elverişlidir. Türkçe okunduğu gibi yazılan, yazıldığı gibi okunan, ses yapısı ve söz dizimi son derece matematiksel ve belli kurallar sistemi olan bir dildir. Çelebi’ye göre sondan eklemeli bir dil olmasından da kelime türetimi oldukça kolaydır. Örneğin, “Göz” kelimesini bilen bir kişi, “Gözlük”, “Gözlükçü”, “Gözlükçülük” gibi kelimeleri de kolaylıkla öğrenebilir, çünkü sadece eklerin ne anlam kattıklarını bilmesi yeterlidir. Bu özelliği Fransızca, Almanca, İngilizce gibi dillerde bulmak olası değildir (Çelebi, 2006: 298).

Türkçenin bilim dili olma konusundaki yetkinliği ana dili Türkçe olmayan dil bilginlerinin de dikkatini çekmiş, bu konudaki hayranlıklarını gizleyememişlerdir. Dünyanın önemli dil bilginlerinden olan Max Müller şöyle diyor: *“Türkçenin bir gramer kitabını okumak bu dili öğrenmek niyetinde olmayanlar için bile bir zevktir. Türklü gramer kurallarının belirlenmesindeki ustalık, isim ve fiil çekimlerindeki düzenlilik, bütün dil yapısındaki saydamlık, kolayca anlaşılabilirlik vasfı, insan zekasının dil aracı ile beliren üstün gücünü kavrayabilenlerde hayranlık uyandırır. Türk dilindeki duygu ve düşüncenin en ince ayrıntılarını belirtebilme ve ses ve şekil öğelerini baştan sona değin düzenli ve uyumlu olan*

bir sisteme göre birbirleriyle bağdaştırıp bir araya getirme gücü, insan zekasının dilde gerçekleşmiş bir başarısı olarak belirir.”

Türk dili üzerine çalışmalarıyla tanınan Fransız dil bilimci Jean Deny, “*Büyük bir oryantalist, Türk dili hakkında, insanın bu dilin seçkin bir bilginler ve tartışmaları sonucunda meydana çıkmış olduğu zannına düşebileceğini söylemiştir. Fakat Türkistan bozkırları ortasında kendi başına kalmış beşer zekasının doğuştan edindiği dil duygusu kanunlarıyla yarattığını hiçbir bilginler kurulunun yaratmasına imkan yoktur.*” diyerek Türkçe konusundaki hayranlığını ortaya koyuyor (Sayılı, 1994: 387- 388).

Diğer bir dilci olan Finli G. Ramated Türkçe konusundaki görüşlerini şu sözleriyle ifade ediyor: “ *Türk dilinde terim bulmakta güçlüğü rastlamıyoruz. Bizim Fin dilinde sözcük kökleri ve ekleri çoktur; fakat Türk dilindeki kadar bol değildir. Türk dilinde bilimsel terimler yapmak daha kolay olurdu. Çünkü Türk dilinde söz hazinesi çok zengin olduğu gibi ekler aracılığı ile yeni söz yapmak bu dilin ruh ve yapısına uygundur.*”(Sartosun, 1995: 23).

Bilim Dili Olarak Türkçenin Günümüzdeki Sorunları

Türkçenin bilim dili olma konusundaki kapasitesi ve sahip olduğu özellikler yabancı bilim adamlarının bile hayranlığını kazanmışken, maalesef dilimiz bugün sıkıntılı bir dönem yaşamaktadır.

Bilim dili olarak Türkçemizin yaşadığı sorunların en önemli nedenlerinden biri yabancı dille eğitim yapılmasıdır. İnsanlardan kendilerine yabancı olan, tam hakim olmadıkları bir dilde başarılı, yaratıcı bilimsel çalışmalar yapmalarını bekleyemeyiz. Yabancı dille yapılan eğitimde, öğrencilerin o dili öğrenmeye çalışırken kendi ulusal dillerinde yetkinleşmeleri, ulusal dillerinin özelliklerini bilmeleri çok zordur.

Türkçenin bilim dili olmasında en büyük görev Türk bilim adamlarını düşmektedir. Fakat bugün üniversitelerdeki akademik kadroların alımında da Türkçe kullanma yeterliliği yeterince dikkate alınmamaktadır. Bu kadroların alımında yabancı dil bilgisi şart koşularken, Türkçe konusundaki yeterlilik denetlenmemektedir.

Bağcı’ya göre üniversitelerde araştırma etkinliklerinin yabancı dilde yapılması, Türkçe olarak yapılan yayınların da büyük bölümünün yabancı sözcüklerden oluşması, başta tıp fakülteleri, uzmanlık dernekleri gibi kurumlarca yayınlanan dergilerin önemli kısmının

İngilizce olması, dış yayın yapma zorunluluğu gibi konular da nitelikli Türkçe çalışmaları yapılmasını önlemektedir (Bağcı, 2003: 12).

Çözüm Önerileri

Yabancı dil eğitimi ile yabancı dille eğitim birbirine karıştırılmamalıdır. Çok iyi bir yabancı dil öğretiminin yanı sıra, eğitim ve öğretim dili bütün eğitim kurumlarında Türkçe olmalı ve bu konuda anayasada ifadesini bulan yasal zorunluluklara riayet edilmelidir.

Akademik kadroların alımında Türkçeyi kullanma becerilerinin sınanması ve Türkçe bilimsel yayın yapma zorunluluğu getirilmesi gerekir. Aydınlı'ya göre bilim ve teknolojiadaki en son gelişmelerin aktarılacağı Türkçe kaynak yazmak isteyen bilim adamları, maddi ve manevi olarak ödüllendirilmelidir (Aydınli, 2001: 52).

Bir dilin bilim dili olması için, öncelikle konuşulduğu ülkede bilim üretiminin olması gerektiğini söylemiştik. Bunun için başta üniversitelere olmak üzere, bütün bilimsel ve teknolojik araştırmalara daha büyük kaynak ayrılmalı, bu konudaki çalışmalar teşvik edilmelidir. Ayrıca üniversitelerdeki yüksek lisans ve doktora eğitimi de güçlendirilmelidir.

Dilin millet hayatındaki önemini çok önceden fark eden Büyük Önder Atatürk'ün Türk dilinin gelişmesi ve yetkinleşmesi konusunda önemli çabaları olmuştur.1 Kasım 1928'de yapılan Harf İnkılabı, Türk Dil Kurumunun kurulması, geometri konusunda hazırladığı kitapta, geometri terimlerinin Türkçeleştirilmesi üzerine yaptığı başarılı çalışmalar, onun dile verdiği önemin göstergeleridir.

Büyük Atatürk'ün bu konudaki bazı sözleri şunlardır:

“Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması milli hissin gelişmesinde başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin.”

“Öyle istiyorum ki, Türk dili bilim yöntemleriyle kurallarını ortaya koysun ve her dalda yazı yazarlar, bütün terimleriyle çoğunluğun anlayabileceği güzel ahenkli dilimizi kullansınlar.”

“Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür...”

“... Türk dili güzeldir.Zengindir. Onun bu güzelliğini ortaya koymamız lazımdır.”

“*Milli şuurun ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz.*”

Sonuç

Bugün dil meselesi milletlerin hayatında her zamankinden daha önemli yer tutmaktadır. Günümüzde ülkeler arasındaki mücadeleler daha çok dil ve kültür üzerinden yürümektedir. Diline sahip çıkmayan, onu geliştirmeyen milletler, kültür savaşlarının yaşandığı bu dönemde bir anlamda yok olmaya mahkumdur.

Türkçemiz köklü tarihi geçmişi, sahip olduğu zengin söz varlığı, kültürel ve yapısal özellikleriyle hem bilim alanında hem de diğer alanlarda büyük bir dil olarak kendini kanıtlamıştır. Bugün Türkçenin yaşadığı sorunlar, kendisinden kaynaklanmamaktadır. Bu durumun temel sebebi dil konusundaki duyarsızlık ve dilimize yeterince sahip çıkılmamasıdır.

Bugün Türk aydınının bu durumun farkına varması ve aydın olmanın sorumluluğuyla “ses bayrağımız” olan dilimizin gelişmesi, zenginleşmesi ve dünyaya öğretilmesi konusunda üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerekir.

Kaynakça

- AYDINLI, Atilla. (2001). Bilim, Teknoloji ve Türkçe. *Türk Yurdu*, Cilt: 21, S. 162- 163, s. 52- 55.
- BAĞCI, Emine. (2003). Bilimsel dergiciliğin yeniden yapılandırılması için Öneri, *Cumhuriyet Bilim Teknik*, S. 852: 12.-15.
- ÇELEBİ, Durmuş Mustafa. (2006). Türkiye’de ana dili eğitimi ve yabancı dil öğretimi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 21, s.285-307.
- ERGİN, Muharrem. (2011). *Türk Dil bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- GÜNDOĞAN, Ali Osman. (1997). Bilim Dili Olarak Türkçe, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s.7–12.
- KORKMAZ, Zeynep. (2001). Bilim Dili Ve Türkçe, *Atatürk Kültür Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Bülteni*, Cilt: 14, S. 42- 43, s. 96 – 103.
- SARITOSUN, Nadiye. (1995). *Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, İstanbul: Teknik Üniversitesi Yayınları.
- SAYILI, Aydın. (1994). *Bilim Kültür Ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- YILDIRIM, C. (1995). *Bilim Felsefesi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.